

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

PHILOLOGIST

JOURNAL OF LANGUAGE, LITERARY AND CULTURAL STUDIES

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

VII/2013

KONSTRUKCIJSKA GRAMATIKA KAO RJEŠENJE ZA JEZIČKU PERIFERIJU

Apstrakt: Paralelno s nastankom novih jezičkih struktura razvijaju se i novi modeli opisa jezika. Jedan od najatraktivnijih teoretskih modela opisa jezika u posljednjih nekoliko decenija jeste konstrukcijska gramatika. Konstrukcijska gramatika nije jedinstvena teorija, već predstavlja niz srodnih teorija kojima je zajedničko polazište pretpostavka da se ljudski jezik na svim jezičkim nivoima sastoji od znakova koji predstavljaju jedinstvo forme i značenja, a koje su nazvali „konstrukcije“. Trendovi u razvoju lingvistike u razvijenim jezičkim sistemima često usljed jezičkih barijera s velikim zakašnjenjem dopijevaju u, uslovno rečeno, manje razvijene jezičke sisteme. Budući da je konstrukcijska gramatika relativno nov gramatičko-teoretski model, cilj ovog rada je da približi lingvističkoj javnosti bosanskog/hrvatskog/srpskog govornog područja neke od osnovnih postavki ovog modela na osnovu uvida u najčešće citirane radove u oblasti njemačke i engleske lingvistike.

Cljučne riječi: konstrukcijska gramatika, konstrukcije, jedinstvo forme i značenja.

1. Predmet opisa konstrukcijske gramatike

Konstrukcijska gramatika novi je teoretski model opisa jezika koji se razvijao u posljednjih nekoliko decenija 21. vijeka na engleskom jezičkom području kao alternativa generativnoj gramatici. Osnovne postavke konstrukcijske gramatike (*construction grammar*) u engleskoj lingvistici dali su u svojim radovima Čarls Filmor (Charles Fillmore, 1988), Vilijam Kroft (William Croft, 2001), Adel Goldberg (Adele Goldberg, 1995; 2006) i Majkl Tomaselo (Michael Tomasello, 2003). I na njemačkom govornom području se krajem prve decenije 21. vijeka na većem broju lingvističkih skupova aktivno raspravljalo o predmetu opisa konstrukcijske gramatike i o metodološkim postupcima koje primjenjuje ovaj gramatičko-teoretski model opisa jezika. Rezultat tih rasprava su i objavljene publikacije,¹ koje su naišle na dobar

odjek kod lingvističke javnosti, osobito kod lingvista koji se bave korpusnom i kognitivnom lingvistikom, kao i onih čiji je interes usmjeren na istraživanje interakcije pojedinih jezičkih nivoa. Najveći doprinos za širenje konstrukcijske gramatike na njemačkom govornom području dali su autori Anatol Stefanovič (Anatol Stefanovitsch) i Kerstin Fišer (Kerstin Fischer) (*Konstruktionsgrammatik I*, 2006; *Konstruktionsgrammatik II*, 2008), te Aleksander Laš (Alexander Latsch) i Aleksander Cim (Alexander Ziem) (*Konstruktionsgramma-*

onsgrammatik I. Von der Anwendung zur Theorie, Tübingen: Stauffenburg (2. Auflage 2008); Stefanowitsch, Anatol und Kerstin Fischer, Hrsg. (2008), *Konstruktionsgrammatik II. Von der Konstruktion zur Grammatik*, Tübingen: Stauffenburg; Günthner, Susanne und Wolfgang Imo, Hrsg. (2006), *Konstruktionen in der Interaktion*, Berlin: De Gruyter; Knobloch, Clemens, Hrsg. (2009), *Themenschwerpunkt Konstruktionsgrammatik*, *Zeitschrift für Germanistische Linguistik*, Berlin: De Gruyter; Lasch, Alexander und Alexander Ziem, Hrsg. (2011), *Konstruktionsgrammatik III. Aktuelle Fragen und Lösungsansätze*, Tübingen: Stauffenburg.

¹ Usp. <http://konstruktionsgrammatik.wordpress.com/literatur/> (17. 1. 2013): Fischer, Kerstin und Anatol Stefanowitsch, Hrsg. (2006), *Konstruktions-*

tik III, 2011), koji su, objedinjavajući radove koji jezik analiziraju s aspekta konstrukcijske gramatike u navedene tri knjige, zapravo postavili temelje za jedan novi gramatičko-teoretski model opisa jezika.

Pojam konstrukcijska gramatika (*Konstruktionsgrammatik*) Stefanovič definiše na sljedeći način:

Mit dem Begriff (Konstruktionsgrammatik) bezeichne ich hier jede Theorie sprachlicher Strukturen, die annimmt, dass alle oder einige grammatische Strukturen nicht das Ergebnis der Anwendung rein formaler Grammatikregeln sind, sondern bedeutungstragende sprachliche Elemente, die sich von Wörtern grundsätzlich nur durch ihre Komplexität und / oder Abstraktheit unterscheiden (...) (Stefanowitsch 2008: 152)²

Lingvisti koji jezik posmatraju s aspekta konstrukcijske gramatike, pod značenjem određene konstrukcije, podrazumijevaju pored semantike (propozicionalnog značenja) i pragmatiku, tj. komunikacijski aspekt značenja konstrukcija. Povod za uključivanje pragmatičke informacije u opis jezičkih struktura u okviru konstrukcijske gramatike, prema Fišer/Stevanovič (2008: 133–134), bio je istraživanje idioma (Fillmore/ Kay/O’Conor 1988). Istraživanje uslova upotrebe više ili manje leksikalizovanih višečlanih jezičkih struktura pokazalo je da je pragmatička informacija često direktno vezana za određene gramatičke strukture. Tako je npr. značenje konstrukcije „*die Hand geben*“ (doslovno „pružiti ruku nekome“ ili idiomatično „pomoći nekome“) vezano za određeni kontekst i možemo reći da se kod dotične konstrukcije radi isključivo o pragmatičkom značenju. Posmatranje jezika s navedene tačke gledišta dovelo je do zaključka da za veliki dio

² „Pod pojmom ‘konstrukcijska gramatika’ ovdje podrazumijevam svaku teoriju jezičkih struktura koja pretpostavlja da sve ili nekolicina gramatičkih struktura nisu rezultat primjene čisto gramatičkih pravila, već su to jezički elementi nosioci značenja koji se od riječi u principu razlikuju samo po svojoj kompleksnosti i/ili apstraktnosti.“ (prevod Z. L.)

jezičkog inventara vrijede slični uslovi upotrebe.

Zbog svega toga pristalice konstrukcijske gramatike su se odlučile za integrativni pristup sintaktičkoj i semantičko-pragmatičkoj informaciji, na način da gramatičku konstrukciju posmatraju kao jedinstvo forme i sadržaja (*Form-Bedeutungspaar*) čije se značenje ne izvodi iz značenja njezinih pojedinih komponenti, već je ono rezultat integrisanja značenja leksičkih jedinica u značenje konstrukcije (usp. Goldberg 1995:4).³ Tako definisana jezička konstrukcija daje okvir za integrisano prezentovanje i pragmatičke i gramatičke informacije.

S metodološkog aspekta to znači da u fokusu gramatičkog opisa u konstrukcijskoj gramatici nije generisanje gramatički prihvatljivih rečenica, već se težište opisa pomjera na generisanje pragmatički primjerenih rečenica. U prilog ovakvom preokretu u metodološkom pristupu jezičkim strukturama idu i rezultati istraživanja na polju korpusne lingvistike. Oni potvrđuju da se mnogi klasični primjeri za ilustraciju određenih gramatičkih pravila koje često nalazimo u postojećim gramatikama uopšte ne pojavljuju u autentičnim tekstovima.

2. „Konstrukcija“ kao osnovna strukturalna jedinica jezika

Jedina i temeljna strukturalna jedinica jezika kao sistema prema teoriji konstrukcijske gramatike jeste „konstrukcija“. Prema autorima Stefanovič/Fišer (2008), definicija „konstrukcije“ kao jedinice jezičnog sistema, a koju je dao Lejkof (Lakoff 1987: 467), može se smatrati reprezentativnom definicijom ovog pojma:

Eine Konstruktion ist ein Form-Bedeutungspaar (FM), wobei F eine Menge von Bedeutungen bezüglich der syntaktischen und phonologischen Form und M eine Menge von Bedeutungen bezüg-

³ Prema: Fischer 2008: 134.

lich der Bedeutung und Verwendung ist. (nav. prema Stefanowitsch 2008: 5).⁴

Pojam „konstrukcija“ definiše se na temelju kriterijuma formalne i semantičke kompozicionalnosti. Time Stefanovič prihvata teoriju koju je postavila Gouldbergova (1995: 4), a koja jezičku strukturu samo onda smatra konstrukcijom

wenn mindestens eine semantische Eigenschaft der Struktur sich nicht aus den Eigenschaften ihrer Komponenten oder aus bereits postulierten allgemeineren Konstruktionen („Regeln“) ableiten lässt. (nav. prema Stefanowitsch 2008: 152)⁵

Ovako shvaćen pojam „konstrukcije“ nije ograničen samo na gramatiku u užem smislu već se odnosi na jezik u cjelini, sa svim njegovim nivoima, što Fišerova i Stefanovič (2008: 6) ilustruju primjerima iz radova koji su istraživali različite jezičke strukture s aspekta konstrukcijske gramatike, a prema kojima pojam konstrukcije obuhvata:

- oblike derivacije i fleksije na nivou morfologije, npr. [ver-V]/DISTRIBUTIV (*vergeben, verschicken, verschütten, verstreuen, ver-teilen*) ili [N-e]/PLURAL (usp. Goldberg 1995: 4; Kay 1997: 125);
- leksičke jedinice i one koje se sastoje od jednog morfema, kao npr. *Zeichen* (znak) i *geb-*, kao i leksičke jedinice sastavljene od više morfema, npr. *Geber* (davatelj) i *Zeichengeber* (telegraf) (usp. Fillmore 1985: 84);
- konvencionalizovane višočlane izraze, npr. poslovice (*Geben ist seliger denn Nehmen*) (Bolje je davati

⁴ „Konstrukcija je jedinstvo forme i značenja (*form and meaning*), pri čemu F podrazumijeva sintaktičku i fonološku formu, a M značenje i primjenu.“ (prevod Z. L.)

⁵ U prevodu (Z. L.): „ukoliko se najmanje jedno semantičko svojstvo određene strukture ne može izvesti iz osobina njezinih komponenata ili iz već utvrđenih opštih pravila.“

nego primati) (usp. npr. Fillmore 1984);

- varijabilne višočlane izraze poput idiomatskih spojeva i onih koji su leksički u potpunosti specifikovani, npr. *sich geschlagen geben* ili *jmdm. saures geben*, i one koji su djelimično specifikovani, npr. [NP akk *geben*]/'eine Rolle spielen' (igrati ulogu), kao u *Er gibt derzeit den Othello* (On trenutačno igra Otela), ili [sich ADJ *geben*]/sich (scheinbar) X verhalten, kao u: *Sie gibt sich siegesgewiss* (Ponašala se kao da je svjesna pobjede) (usp. Fillmore/Kay/O'Connor 1988; Kay/Fillmore 1999);
- apstraktne leksički nepopunjene strukture, kao što su frazalne kategorije, argumentne strukture (npr. ditranzitivne konstrukcije [NP_{NOM} V NP_{DAT} NP_{ACC}], kao u: *Hans gab Maria ein Buch*) (Hans je Mariji dao knjigu), i strukture koje označavaju vrijeme, aspekt i način ukoliko je s tim strukturama povezano određeno značenje (usp. z. B. Lakoffs [1987] *Diskussion deiktischer Konstruktionen, Goldbergs [1995] Analyse von Argumentstrukturkonstruktionen und Michaelis' [1998] Arbeit zu Tempus und Aspekt*);
- i, konačno, pojam „konstrukcija“ obuhvata apstraktne sintaktičke strukture, kao npr. vrste riječi i gramatičke relacije (što, međutim, nije slučaj u svim verzijama konstrukcijske gramatike, usp. Croft 2001: 17f.).⁶

Konstrukcijska gramatika, prema tome, smatra da se jezik može iscrpno opisati pomoću jezičkih znakova koji predstavljaju „jedinstvo forme i značenja“ i koje su nazvali konstrukcije. To bi značilo da se istim teoretskim aparatom, dakle, u okviru jedne teorije, mogu opisati jezički fenome-

⁶ U prevodu Z. L.

ni koji podliježu generalnim pravilima i do sada su bili predmet opisa gramatike u užem smislu, kao i jezički fenomeni koji u nekom pogledu predstavljaju izuzetke od pravila, te su do sada smatrani periferijom jezika (neregularne strukture, idiomi, izrazi s metaforičnim značenjem i sl.). Prema Gouldbergovoj (1995), temeljne karakteristike konstrukcija sastoje se u sljedećem:⁷

1. Konstrukcije, a ne riječi, osnovne su jezičke jedinice.
2. Konstrukcije su jezičke strukture u kojima je značenje pridruženo određenoj formi. I same konstrukcije nose određeno značenje nezavisno od riječi koje se u njima pojavljuju.
3. Nema sinonimije. Formalne razlike praćene su i razlikama u semantici. Ne postoje apsolutno identične konstrukcije.
4. Konstrukcije su umrežene u jeziku kao sistemu, a jezik je prototipno strukturiran sistem konstrukcija.
5. Značenje konstrukcije determinira značenje glagola. Glagoli kao jezgro (*Köpfe*) pojedinih konstrukcija prilagođavaju se konstrukcijama.
6. Svaka konstrukcija sastoji se od više dijelova. To znači da se npr. značenje rečenice izvodi kao zbir značenja pojedinih riječi i značenja relacija između njih. Značenje jezičkih struktura koje predstavljaju konstrukcije popunjene određenim leksičkim materijalom rezultat je integrisanja značenja leksičkih jedinica u značenje konstrukcije.

Sve verzije konstruktivske gramatike smatraju da se konstrukcije mogu međusobno kombinovati, te svaki jezički izraz veći od jedne riječi predstavlja istovremenu manifestaciju više različitih konstrukcija, što Stefanović (2008: 7) ilustruje na primjeru sljedeće rečenice:

⁷ Prema: Welke 2011: 174 (u prevodu Z. L.).

Maria schickte Hans einen Brief. (Marija je Hansu poslala pismo.)

U navedenoj rečenici se, prema Stefanoviću, manifestuju sljedeće konstrukcije:

'Subjekt-predikat konstrukcija' ([*SUBJ PRED*]), 'ditransitivna konstrukcija'⁸, 'preteritska konstrukcija', 'dviije imenske fraze' ($[_{NP} N_{Eigenname}]$ i $[_{NP} Det_{ACC} N]$), kao i leksičke konstrukcije (ili: leksemi) *Maria, Hans, Brief, ein-, schick-* (cf. Fillmore 1988: 37, 54; Goldberg 1996a: 68; Kay 1997: 125; Croft 2001: 26f). (Ibid.)⁹

Značenje navedene rečenice nije, dakle, kompozicionalno izvedeno iz značenja njenih riječi i transparentnih pravila za njihovo kombinovanje, već je izvedeno iz značenja pojedinih riječi i značenja pojedinih konstrukcija (Goldberg 1995: 16).¹⁰

Tomasello (2008: 19–37)¹¹ nastanak konstrukcija objašnjava s aspekta usvajanja jezika. Prema ovom autoru, jezik treba posmatrati u kontekstu osnovne činjenice da se ljudi u određenim situacijama sporazumijevaju određenim izrazima, koji se, opet, sastoje iz određenih jezičkih elemenata. Kognitivni aspekt nastanka pojedinih konstrukcija Tomasello objašnjava na sljedeći način:

Wenn Menachen wiederholt 'ähnliche' Dinge in 'ähnlichen' Situationen aagen, entwickelt aich daraua mit der Zeit ein aprachlichea Verwendungsmuater, daa in den Köpfen der Benutzer ala neue Kategorie oder Konatruktion achematiaiert wird – mit unterachiedlichen Abatraktionaebenen. (Tomasello 2008: 21).¹²

⁸ Ditransitive Konstruktionen sind Satzkonstruktionen mit drei Argumenten: einem Agens (Handelnden), einem Thema (Transferiertem), und einem Rezipiens (Empfänger), z. B. *Hermine gab Harry einen Beaan.* (usp. <http://wwwstaff.eva.mpg.de/~haspelmt/DitrProjekt.pdf>).

⁹ Prevod navoda: Z. L.

¹⁰ Citirano prema: Stefanowitsch 2008: 7.

¹¹ Tomasello, M. (2008), *Konatraktionagrammatik und früher Spracherwerb*, in: Fischer/Stefanowitsch (Hrsg.): 19–37.

¹² „Ukoliko ljudi ponavljaju 'slične' formulacije u 'sličnim' situacijama, te formulacije vremenom postaju obrasci za upotrebu koji kao nove kategorije ili konstrukcije ostaju pohranjeni poput she-

Učenje jezika odvija se oponašanjem obrazaca koji se ponavljaju, a koji su povezani s određenom funkcijom. Istovremeno se u tim konstrukcijama formira i varijabilno mjesto za određene apstraktne službe, odnosno za nove elemente s određenim značenjima. Dobar primjer idiosinkrastične konstrukcije s vlastitim idiosinkrastičnim značenjem jeste konstrukcija „*Je x-er sie sind, desto y-er sind sie*“ (Što su *x*-komparativ, to su *y*-komparativ). Simboli *x* i *y* u svrhu komuniciranja bivaju popunjeni jezičkim elementima određenog značenja, pri čemu varijabilni elementi (njem. *Platzhalter*) u jezičkim obrascima odgovaraju varijabilnim veličinama u vanjezičkoj stvarnosti, za čiji se opis jezički obrazac koristi (usp. Tomasello 2008: 28).

Prema Kej (2002),¹³ jedna struktura mora biti u potpunosti produktivna da bi imala status konstrukcije. Stefanović se, međutim, ne slaže s navedenim stavom, te smatra da nijedna konstrukcija niti pravilo nisu u potpunosti produktivni, a mali je broj jezičkih struktura koje uopšte nisu produktivne (Stefanowitsch 2008: 169). Osim toga, ovakav stav, prema Stefanoviću, protivrječi osnovnoj ideji konstrukcijske gramatike da na isti način opiše sve jezičke izraze.

3. Konstrukcijska gramatika i korpusna lingvistika

Konstrukcijska gramatika se, kao i korpusna lingvistika, bavi autentičnim jezikom, dakle jezikom u upotrebi, a on je uvijek vezan za korpus, iz čega proizlazi i neophodnost opisa i pragmatičkog značenja (usp. Levinson 2000; Meilbauer 2001). Opis jezika kakav nalazimo u konstrukcijskoj gramatici uključuje informacije različitih vrsta, do sada opisivane u okviru različitih jezičkih nivoa, usljed čega je gramatika konstrukcija postala atraktivna po-

ma u glavama korisnika – s različitim stepenima apstrakcije.“ (prevod Z. L.).

¹³ Prema: Stefanowitsch 2008: 169.

sebno za lingviste koji se upravo bave razgovornim diskursom i interakcijama različitih nivoa u jeziku.¹⁴

Korpusna lingvistika (usp. Scherer 2006) se u svojim ranijim istraživanjima bavila uglavnom više riječima nego gramatičkim strukturama. U posljednje dvije decenije neke od metoda korpusne lingvistike uspješno se primjenjuju za istraživanje određenih gramatičkih fenomena. Stefanović (2008: 160–176) smatra da se u novijim istraživanjima sve više potvrđuje da se metode korpusne lingvistike i moderne gramatičke teorije veoma uspješno nadopunjuju. To posebno važi za vezu korpusne lingvistike i konstrukcijske gramatike. Kao što je već spomenuto, ove dvije metode lingvističkog opisa veže interes za jezik u njevovnoj upotrebi.

Gouldbergova (1995: 229) pod značenjem konstrukcije, pored propozicionalnog značenja konstrukcije, podrazumijeva i različite aspekte uslova upotrebe određene konstrukcije. Stefanović (2008: 169) smatra da je korpusna lingvistika idealna metoda za istraživanje različitih pragmatičkih aspekata pojedinih konstrukcija. Kvantitativna analiza pokazuje u kojim registrima se pojedina jezička struktura pojavljuje, kolika joj je učestalost i da li je pojavljivanje neke strukture kontinuirano ili ograničeno nekim faktorima. Kvalitativna istraživanja korpusa u velikom broju lingvističkih studija rezultirala su identifikacijom niza pragmatičkih osobina pojedinih jezičkih struktura.

Konstrukcijska gramatika daje prednost detaljnim analizama pojedinih struktura u odnosu na analizu cijelog gramatičkog sistema. Upravo kvantitativne i kvalitativne metode korpusne lingvistike daju mogućnost za detaljan opis formalnih, semantičkih i pragmatičkih osobina pojedinih jezičkih struktura (usp. Mayring 2001). Detaljna analiza jezika kao sistema prema Stefanoviću (2008: 152) ima za posledicu površnu analizu pojedinih konstrukcija, te

¹⁴ Usp. Fischer 2008: 140.

stoga najčešće samo preuzima dosadašnje rezultate, što krije opasnost da se previdi kompleksnost pojedinih jezičkih struktura. Ovaj je autor mišljenja da tek iz detaljne analize jezičkih fenomena treba, korak po korak, izvoditi karakteristike jezika kao sistema.

Metode korpusne lingvistike nisu ni u kojem slučaju zamjena za lingvističku argumentaciju koja je svrha konstruktivne gramatike. Metode korpusne lingvistike samo pružaju mogućnost odabira najboljeg materijala, koji će u okviru konstruktivne gramatike biti podvrgnut lingvističkoj interpretaciji. Saradnja korpusne lingvistike i gramatičkih teorija plodonosna je i u obrnutom smjeru. Za korpusnu lingvistiku takođe je od velikog značaja da od gramatičkih teorija dobije jasno definisanu jedinicu za analizu na koju će biti primijenjene metode kojima raspolaže. Pojam „gramatička konstrukcija“ tretira gramatičku strukturu kao i svaki drugi jezički znak, te na taj način omogućava da se metode korpusne lingvistike, razvijene prvobitno za istraživanje riječi, primijene i na području gramatike.

4. Konstruktivna gramatika i gramatika zavisnosti

Klasicima moderne sintakse smatraju se Lisjen Tenjer (Lucien Tesnière, 1953; 1959) u Evropi i Noam Čomski (Noam Chomsky, 1957) u Americi. Tenjer je i osnivač moderne gramatike zavisnosti (*Dependenzgrammatik*). Generativna gramatika Noama Čomskog proizašla je iz gramatike neposrednih konstituenata. Teorija valentnosti (*Valenztheorie*), odnosno gramatika zavisnosti (*Dependenzgrammatik*), usmjerena je na samo jedan određeni tip sintaktičke zavisnosti, a to je zavisnost o glagolu. Ovaj teorijski pristup pokazao se vrlo pristupačnim, te je od šezdesetih godina prošlog vijeka rado primjenjivan model pri učenju njemačkog kao stranog jezika (usp. Welke 2005, 2007, 2009, 2011).

Teorija valentnosti, koja je u početku bila samo jedan od teorijskih modela, u međuvremenu je prihvatila stavove modernih strujanja u lingvistici, uključujući koncepte konstruktivne gramatike. I gramatika zavisnosti i konstruktivna gramatika teorijski su modeli bazirani na upotrebi jezika, što znači da polaze od stanovišta da je svaka upotreba jezika odraz psihološke realnosti, a jezičke strukture moraju biti izraz kognitivnih aktivnosti svakog govornika i slušaoca individualno (usp. Welke 2009).

S aspekta tradicionalne gramatike sintaksa je područje gramatike koje se bavi gramatički dopuštenim kombinacijama riječi. Kako u generativnoj gramatici, tako i u gramatici zavisnosti takve kombinacije nisu proizvoljne. U okviru gramatike zavisnosti glagol je centralni element koji otvara mjesto za komplemente (dopune) u rečenici. U valencijskom leksikonu njemačkog jezika *Valbu* (2004) pored svakog glagola navedena su svojstva dopuna (njem. *Ergänzungen*) s kojima se dati glagol mora kombinovati u svrhu izražavanja određenog značenja. Valencijski leksikon ne registruje suplemente (dodatke, njem. *Angaben*) s kojima se glagol može proizvoljno kombinovati.

Teorija valentnosti polazi od glagola prema konstrukcijama u kojima se određeni glagol može pojaviti. Filmor (1968) i današnja konstruktivna gramatika polaze, međutim, od konstrukcija prema glagolima koji se mogu naći u tim konstrukcijama. No, Welke (2009: 84) smatra da se radi o zajedničkom pojavljivanju određenih glagola s određenim riječima, pri čemu se te riječi moraju pojaviti u određenom morfo-sintaktičkom obliku i s određenim kategorijalnim značenjem. Pitanja determinira li glagol riječi s kojima se pojavljuje ili te riječi determiniraju glagol, prema ovom su autoru „ein Streit um Henne und Ei“.¹⁵

¹⁵ „Prepirka oko pitanja da li je starija kokoš ili jaje“ (prevod Z. L.).

Konstruktivska gramatika postulira samostalnu egzistenciju konstrukcija nezavisnih o njihovom leksičkom punjenju. Gouldbergova odbacuje tradicionalno shvaćanje rečenice kao kombinacije riječi, te definiše sintaksu kao kombinovanje konstrukcija, na jednoj strani (1995: 1), i fuzioniranje riječi u konstrukcijama, na drugoj strani (1995: 24). Na taj način se relativizuje razlika između leksikona i gramatike, jer se i riječi kao i konstrukcije posmatraju kao relativno samostalne jedinice koje predstavljaju jedinstvo forme i značenja.

Valencijski leksikon daje podatke samo o regularnim dopunama glagola, obligatnim ili fakultativnim. Postoje, međutim, riječi ili grupe riječi koje izgledaju kao dopune, ali prema dosadašnjoj teoriji valentnosti one to nisu, pa su kao takve ostajale neopisana periferija jezika. Konstruktivska gramatika za objašnjenje navedenih neregularnih struktura nudi postupak tzv. konceptualnog prilagođavanja (*konzeptuelle Anpassung*). Pod pojmom konceptualnog prilagođavanja Velke (2009: 92) podrazumijeva trenutnu semantičku promjenu glagola u svrhu fuzioniranja glagola u određenu konstrukciju. Pod značenjem glagola obično se podrazumijeva značenje sadržano u leksikonu. Na primjeru konstrukcije koju projicira glagol *geben* (dati), Velke (2011: 194) objašnjava upotrebu slobodnog dativa u njemačkom jeziku.

U leksičkom su značenju glagola *geben* vršilac radnje (agens), predmet davanja (tema) i osoba prema kojoj je radnja usmjerena (adresat). Konstrukcija Nom-Dat-Akk i glagol *geben* (dati) kompatibilni su. Navedena konstrukcija može poslužiti kao obrazac za konstrukcije s drugim glagolom ukoliko se taj drugi glagol može semantički prilagoditi postojećoj konstrukciji. Velke (2011: 97) navodi primjer glagola *bauen* (graditi), koji u osnovnom leksičkom značenju ima dvije dopune, a čije leksičko značenje omogućava semantičko prilagođavanje konstrukciji koju projicira glagol *geben* (dati) u svom leksičkom

značenju, dakle, omogućava implikaciju adresata i promjenu u značenje *geben* (b):

- a) *Er baut ein Haus.* (Nom-Akk) (On gradi kuću.)
- b) *Wittgenstein baut seiner Schwester ein Haus.* (Nom-Dat-Akk) (Vitgenštajn svojoj sestri gradi kuću.)

Postupak konceptualnog prilagođavanja pruža se kao rješenje i za druge jezičke fenomene za koje ni tradicionalna gramatika ni gramatika zavisnosti nisu imale rješenje. Takve su prirode, pored slobodnog dativa (a), i slobodna direktivna dopuna (b) i slobodni predikativ objekta (c) u sljedećim rečenicama (Welke 2009: 87):

- a) *Er buk ih eine Torte.* (Ispekao joj je tortu.)
- b) *Er pfiff ihn aus dem Saal.* (Odzviždao ga je iz dvorane.)
- c) *Karlchen isst den ganzen Teller leer.* (Karlhen je pojeo cijeli tanjur.)

Možemo zaključiti da koncepte konstruktivske gramatike Velke smatra kompatibilnim s dependencijalnom gramatikom. Konstruktivska gramatika nije, dakle, negiranje principa i metoda dependencijalne gramatike, već samo uključivanje semantičkog i kognitivnog aspekta (usp. Schwarz 2008) uz već postojeći sintaktički aspekt analize jezičkih fenomena, ali ima i suprotnih mišljenja, prije svega kod predstavnika konstruktivske gramatike koji ne priznaju pojam valentnosti.

5. Zaključak

Jezik prati potrebe komunikacije za stvaranjem novih struktura koje će biti što vjerniji izraz vanjezičke stvarnosti. Konstrukcije kao jezičke jedinice konstruktivske gramatike relativno su samostalne u odnosu na leksički materijal koji ih popunjava, te služe kao jezički obrasci za nove konstrukcije. Novoformirane konstrukcije koje se potvrde u upotrebi unose se u leksikone i postaju jezički materijal raspoloživ za nove kombinacije. Na taj način nastaju

sekundarni obrasci za nove konstrukcije, što omogućava dijahronijske promjene u jeziku. Uključivanjem semantičkog i kognitivnog aspekta uz već postojeći sintaktički aspekt analize jezičkih fenomena konstruktivska gramatika nudi rješenja i za jezičku periferiju, za čiji je opis aparatura dosadašnjih modela jezičnog opisa bila uglavnom nedovoljna.

Literatura

1. Fischer Kerstin und Anatol Stefanowitsch, Hgg. (2008), *Konstruktionsgrammatik: Von der Anwendung zur Theorie*, Tübingen: Stauffenburg.
2. Goldberg, Adele (1995), *Constructions. A Construction Grammar Approach to Argument Structure*, Chicago: University of Chicago Press.
3. Lasch, Alexander und Alexander Ziem, Hrsg. (2011), *Konstruktionsgrammatik III. Aktuelle Fragen und Lösungsansätze*, Tübingen: Stauffenburg.
4. Levinson, Stephen C. (2000), *Pragmatik*, 3. Aufl./ neu übers. Von Martina Wiese, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
5. Mayring, P. (2001), *Kombination und Integration qualitativer und quantitativer Analyse. Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 2(1), internet, dostupno na: <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/1-01/1-01mayringd> (pristupljeno 18. juna 2003).
6. Meilbauer, Jörg (2001), *Pragmatik. Eine Einführung*. Zweite verbesserte Auflage, Tübingen: Stauffenburg Verlag.
7. Scherer, Carmen (2006), *Korpuslinguistik*, Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
8. Schwarz, Monika (2008), *Einführung in die kognitive Linguistik*. Dritte, vollständigüberarbeitete und erweiterte Auflage, Tübingen – Basel: A. Francke Verlag.
9. Stefanowitsch, Anatol und Kerstin Fischer, Hrsg. (2008), *Konstruktionsgrammatik II. Von der Konstruktion zur Grammatik*, Tübingen: Stauffenburg.
10. Valbu (2004), *Valenzwörterbuch deutscher Verben*, Tübingen: Narr.
11. Welke, Klaus (2005), *Deutsche Syntax Funktional. Perspektiviertheit syntaktischer Strukturen*, Tübingen: Stauffenburg.
12. Welke, Klaus (2007), *Einführung in die Satzanalyse*, Berlin – New York: Walter de Gruyter.
13. Welke, Klaus (2009), *Valenztheorie und Konstruktionsgrammatik*, in: Zeitschrift für germanistische Linguistik 37, 2009: 81–125.
14. Welke, Klaus (2011), *Valenzgrammatik des Deutschen: Eine Einführung*, Berlin – New York: Walter de Gruyter

CONSTRUCTION GRAMMAR AS A SOLUTION TO PERIPHERY OF LANGUAGE

Summary

Parallel with the emergence of new language structures, new models of language descriptions have developed as well. One of the most attractive theoretical models of language description in the last few decades is construction grammar. Construction grammar is not a single theory, but a variety of similar theories, which share the assumption that human language at all linguistic levels consists of signs. These signs represent the unity of

form and meaning and are named “constructions”. Trends in linguistics in developed language systems very often enter less developed language systems, conditionally speaking, and also quite late, due to language barriers. Since construction grammar is a relatively new grammatical theoretical model, the aim of this paper is to help linguists in Bosnia and Herzegovina to get to know some of the basic features of this model based on the most quoted works in German and English linguistics.

zineta.lagumdzija@bih.net.ba